

Kwetsbaarheid en gelijkwaardigheid in samenwerking met jongeren.

Actieonderzoek in onderwijs en welzijn

Participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid versterken in onderwijs, werk, zorg en welzijn. Dat was het doel van Koplopers, een gezamenlijk project van Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Inholland en de gemeente Rotterdam. In het rapport *Koplopers: Lessons Learned* beschrijft Judith van Vliet (lectoraat Dynamiek van de Stad, Hogeschool Inholland) de gevolgde strategie: jongeren zoveel mogelijk zelf 'in the lead'. Daaruit kunnen vijf lessen worden getrokken. Die lessen geven we graag mee aan ieder die zelf gelijkwaardig wil samenwerken met (psychisch kwetsbare) jongeren of die daarin interesse heeft.

Jongeren 'in the lead'

Het jongerenteam vormde de kern van Koplopers. Vanuit hun eigen ervaringen met kwetsbaarheid gingen jongeren in gesprek met professionals en leeftijdsgenoten binnen de domeinen onderwijs, zorg, welzijn en arbeid. Deze ontmoetingen richtten zich op de-stigmatisering van psychische kwetsbaarheid en het gezamenlijk identificeren en oplossen van knelpunten in de participatie van psychisch kwetsbare jongeren.

Binnen het project is gewerkt vanuit de principes van participatief actieonderzoek. Hierbij is de doelgroep onderdeel van het onderzoeksteam en is de gezamenlijk ontwikkelde kennis gericht op verandering. Onderzoekers, docenten en bachelorstudenten ontwikkelden samen met leden van het Jongerenteam kennis over de participatie van kwetsbare jongeren.

Zo zijn nieuwe inzichten ontstaan, die met betrokken organisaties en (landelijke) netwerken zijn gedeeld. Deze kennis is ook aanleiding voor verdere doorontwikkeling van activiteiten ten versterking van de participatie.

Vijf lessen

Kijkend naar de vijf kenmerkende aspecten van onze werkwijze kunnen we een aantal lessen trekken. Achtereenvolgens komen de volgende thema's aan de orde:

1. Participatief actieonderzoek
2. Vanuit contact ruimte geven aan andere stemmen
3. Gelijkwaardig samenwerken met jongeren
4. Ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid
5. Coaching van jongeren

1. Participatief actieonderzoek

Voor het versterken van de participatie van jongeren met psychische kwetsbaarheid zijn we bij de start uitgegaan van de methodiek van participatief actieonderzoek (Migchelbrink, 2016). Actieonderzoek richt zich op democratische en emancipatorische doelen rondom de betrokken doelgroep. Gedurende het project hebben we een werkwijze ontwikkeld die gebaseerd is op een gelijkwaardige samenwerking tussen docent-onderzoekers en jongeren. Wij hebben daarbij geleerd dat het belangrijk is om herhaaldelijk ruimte te nemen voor reflectie. Om gezamenlijk, vaak op creatieve wijze, terug te kijken naar de bedoeling van het project, af te wegen in hoeverre daar recht aan wordt gedaan en om samen te leren van de opgedane ervaringen.

"De doelen zijn bekend, maar de weg ernaartoe nog niet."

2. Vanuit contact ruimte geven aan andere stemmen

Met onze aanpak hebben we een andere stem in onderzoeksveld laten horen, namelijk de stem van de gemarginaliseerde ander. Door gebruik te maken van participatief actieonderzoek (en van 'kritische bifocaliteit') hebben we ruimte gemaakt voor andere perspectieven en de doelgroep in het project laten participeren. Dit heeft een betekenisvol perspectief toegevoegd aan het wetenschappelijke en maatschappelijke debat. Met onze aanpak sluiten we aan bij de actuele koers van subsidiegever ZonMw.

De jongeren hebben met hun gedeelde, collectieve verhaal vraagtekens gezet bij het dominante verhaal, waarin psychisch zieke jongeren beperkt en behoeftig zijn en om reden van hun gebrek niet (goed) kunnen participeren in onderwijs en werk. De creatieve middelen die we hebben gebruikt bleken een krachtige, authentieke manier om hun ervaringen en zienswijzen met andere mensen te delen. In de muziek, verhalen, gedichten en spoken word bleven de jongeren dicht bij hun eigen ervaring. Via verbeelding wordt niet alleen het hoofd geraakt, maar ook het hart.

Om participatie en inclusie te stimuleren, moet je in beginsel in staat en bereid zijn andere stemmen te horen en je de nieuwe taal eigen te maken. Dit gebeurde zowel binnen de samenwerking tussen het jongerenteam en het projectteam, als in het contact dat de jongeren aangingen met externen. Met de externe ontmoetingen van Koplopers schudden we voorzichtig aan systemen en instituties en dit leverde soms frictie op. De eerste ervaring met Koplopers was voor sommigen confronterend. Zo bestempelden ze elementen uit de onderzoeksbenedering soms als onwetenschappelijk, als een subjectieve aanpak die vertekende resultaten had opgeleverd. Of erkenden ze de jonge Koplopers niet altijd als mede-onderzoekers. Aan de positieve ervaringen van de geïnterviewde jongeren zelf, die juist de gelijkwaardigheid in de gesprekken zeer waardeerden, ging men voorbij.

“Ik praat liever met een jongere dan met een professional, dit gaat dieper, zij hebben toch een beetje hetzelfde meegemaakt”

Veranderingen blijken vooral tot stand te komen door de inzet van het eigen sociale kapitaal (netwerken en vertrouwen), positie en soms mandaat van de jongeren en projectleden. Ook vraagt verandering om vertrouwen van de partnerorganisaties, en tijd waarin dat kan groeien. Het opbouwen van een goede samenwerking met anderen en het gezamenlijk werken aan verandering binnen organisaties, vraagt om het samenwerken met sleutelfiguren die goed gepositioneerd zijn binnen hun organisatie. Om het effect te verduurzamen en veranderingen in het professionele handelen en gevoerde beleid te kunnen bewerkstellingen, zou een voortzetting van de gesprekken nodig zijn.

3. Gelijkwaardige samenwerking met jongeren

De insteek was dat de jongeren zoveel mogelijk ‘in the lead’ waren, maar de mate waarin ze daadwerkelijk participeerden varieerde. Externe verwachtingen en eerdere toezeggingen die we als projectteam moesten waarmaken, speelden daarbij een rol. Soms kwam het door de beperkte tijd die de jongeren konden inzetten of door de weerstand die jongeren toonden wanneer er uitgebreid over doelen en projectplannen werd gesproken. Soms ook kwam het door de vanzelfsprekendheid waarmee professionals elkaar opzoeken op de werkplek en vanuit een gezamenlijk ‘weten’ besluiten nemen buiten het overleg met het jongerenteam om.

“Wij zijn echt Koplopers!”

We hebben ervaren dat echt gelijkwaardig samenwerken binnen participatief actieonderzoek vraagt om voortdurende aandacht en herhaalde reflectie om te komen tot bijstelling

van de (ingesleten) patronen waarin wordt samengewerkt. De openheid die er was over ieders kwetsbaarheid en ruimte die is genomen voor oprecht contact vormden de basis voor de gelijkwaardige samenwerking die binnen Koplopers is ontstaan.

Communicatie en besluitvorming bij een gelijkwaardige samenwerking. Tips en tops:

- Sta open voor een nieuwe taal en pas de wijze van communiceren en onderzoek doen aan op de behoeften en voorkeuren van de betrokken jongeren. Lange gesprekken of teksten waarin abstracte taal wordt gebruikt nodigen jongeren niet uit om deel te nemen, of sluiten hen zelfs uit. Maak gebruik van creatieve, actiegerichte manieren waarop jongeren en hun gesprekspartners zich kunnen uitdrukken en met elkaar in gesprek kunnen. De opbrengsten hiervan zijn goed te verzamelen en op een later moment als geheel te analyseren.
- Let op verschillen die ontstaan vanuit een ongelijke toegang tot randvoorwaarden zoals (betaalde) tijd en toegang tot communicatiestromen en overleggen.
- Wees alert op besluitvorming die al dan niet expliciet of impliciet plaatsvindt en wie daarbij betrokken zijn.
- Deel verhalen en momenten van kwetsbaarheid met elkaar zodat je elkaar als mens ontmoet, en niet vanuit een functie of positie.
- Momenten van informeel samenzijn, zoals de gezamenlijke maaltijden, zijn zeer waardevol voor het ontwikkelen van authentiek en gelijkwaardig contact.
- Bespreek het doel van gelijkwaardige samenwerking expliciet en reflecteer regelmatig met elkaar hoe dit doel wel of niet wordt behaald.

4. Ontwikkeling van ervaringsdeskundigheid

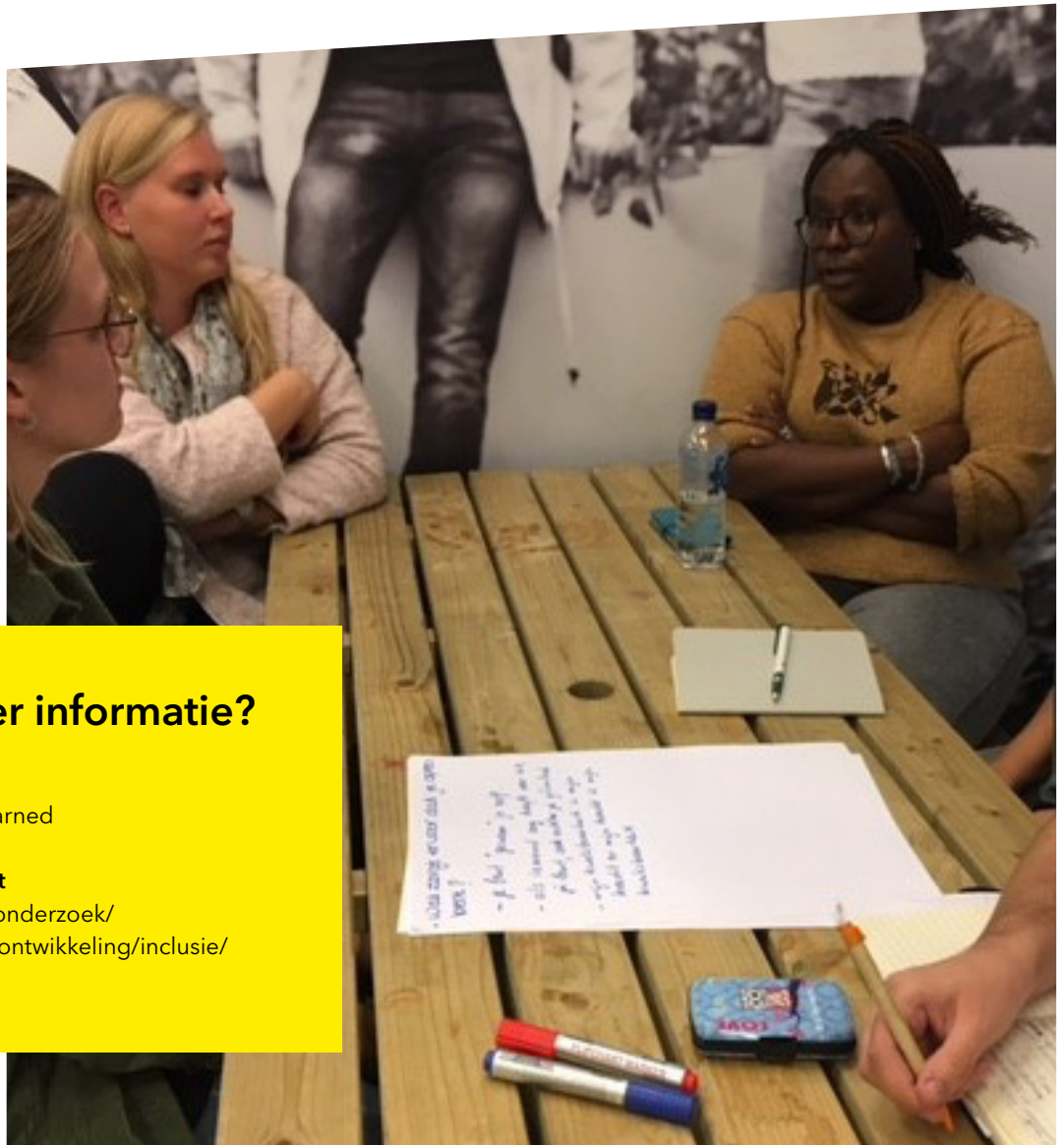
Om eigen ervaringen effectief in te kunnen zetten in de ontmoeting met anderen, is het van belang te werken aan het ontwikkelen van zowel individuele als collectieve ervaringsdeskundigheid. Onze ervaring is dat je hierbij expliciet aandacht moet geven aan de individuele fase van herstel van elke jongere. Dit is niet alleen van belang bij de start van het project, maar vraagt om blijvende aandacht. Om vervolgens collectieve ervaringsdeskundigheid te ontwikkelen moet je systematisch in gesprek blijven over de opgedane ervaringen om deze samen om te zetten in expliciete kennis.

We hebben gezien dat de jongeren onderling veel aan elkaar hebben gehad. Zij kijken positief terug op de steun die zij elkaar onderling hebben geboden in het uitwisselen en erkennen van elkaars verhalen. Zij voelden dat zij er mochten zijn op hun eigen manier.

5. Coaching van jongeren

De actieonderzoekers waren tevens coach voor de jongeren. Een van hun taken was om gedurende het project te zorgen voor structuur in de bijeenkomsten van het jongerenteam zodat de jongeren doelgericht konden werken en leren vanuit (systematische) reflectie. Tegelijkertijd bewaakten de coaches van het jongerenteam de ruimte voor de spontaniteit en eigenheid van de jongeren.

De jongeren bleken behoefte te hebben aan coaches die laagdrempelig en beschikbaar waren, ook buiten de gezamenlijke bijeenkomsten om. De jongeren hadden daarnaast behoefte aan (individuele) gesprekken over de eigen fase van herstel en hun ontwikkeling binnen het project. Het werken met persoonlijke ontwikkeldoelen is een tip die wij hierbij meegeven.

Waar vind ik meer informatie?

Hier vind je het volledige rapport Koplopers: Lessons Learned

Hier de website van het project
www.hogeschoolrotterdam.nl/onderzoek/projecten-en-publicaties/talentontwikkeling/inclusie/koplopers/opbrengsten/

Factsheet bij het rapport Koplopers: Lessons Learned. November 2020